

Udskriftsdato: 15. december 2025

KEN nr 9177 af 09/03/2021 (Gældende)

Pressenævnets kendelse i sag nr. 2020-80-0556

Ministerium: Justitsministeriet

Journalnummer: 2020-80-0556

Pressenævnets kendelse i sag nr. 2020-80-0556

Ej kritik af Samvirke for overskrift og kritisk artikel om drikkevand

Samvirke bragte i august 2020 en artikel om drikkevandets tilstand samt en forsidehenvisning med formuleringen ”Snart kan det være slut med at drikke vand fra hanen”.

Landbrug & Fødevarer klagede til Pressenævnet over, at omtalen indeholder ukorrekte oplysninger samt over, at der ikke er dækning for forsidehenvisningens formulering. Landbrug & Fødevarer klagede desuden over Samvirkes manglende kildekritik.

Landbrug & Fødevarer er ikke selv omtalt eller afbilledet hverken på forsiden eller i den påklagede artikel, der indeholder generel omtale af drikkevandets tilstand. Landbrug & Fødevarer repræsenterer som erhvervsorganisation for landbruget, fødevarer- og agroindustrien en stor del af fødevareklyngen. På den baggrund og henset til den samfundsmæssige interesse i den konkrete omtale fandt Pressenævnet grundlag for at behandle klagen i forhold til organisationen. Nævnet fandt ikke grundlag for at udtale kritik. Nævnet lagde blandt andet vægt på, at det klart fremgår, hvem artiklens kilder er, samt at forsidehenvisningens formulering fremstår som udtryk for Samvirkes vurdering af en mulig konsekvens af det pres, der er på drikkevandsressourcerne, hvorfor der er tilstrækkelig dækning i artiklens brødtekst.

Landbrug & Fødevarer har klaget til Pressenævnet over artiklen ”*Vil Danmark løbe tør for det rene vand?* ”, der blev bragt den 28. august 2020 i den trykte udgave af Samvirke (september-udgaven), idet Landbrug & Fødevarer mener, at god presseskik er tilsidesat. Landbrug & Fødevarer har desuden klaget over forsidehenvisningen til den påklagede artikel. September-udgaven af Samvirke ligger desuden tilgængeligt i en onlineversion på Samvirke.dk.

Landbrug & Fødevarer har klaget over, at den påklagede artiklen indeholder ukorrekte oplysninger samt over, at forsidehenvisningen i form af overskrift og rubrik er uden dækning. Landbrug & Fødevarer har desuden klaget over Samvirkes brug af kilder.

1 Sagsfremstilling

På forsiden af september-nummeret af den trykte udgave af Samvirke fremgår følgende:

”Snart kan det være slut med at drikke vand fra hanen”

Til overskriften var der indsat følgende underrubrik:

”I de store byer er drikkevandet ved at slippe op, og i hele landet findes der ofte rester af pesticider og andre uønskede stoffer i grundvandet. Snart kan det blive nødvendigt at rense det vand, vi har omtalt som verdens reneste. Side 22”

Øverst i højre hjørne fremgår følgende citat:

”77% af alle danske vandboringer indeholder rester af pesticider.”

Overskriften og underrubrikken henviser til artiklen *”Vil Danmark løbe tør for det rene vand?”*, som Samvirke bragte den 28. august 2020 på side 22 i den trykte udgave af bladet. Bladet ligger desuden tilgængeligt i en onlineversion på Samvirkes hjemmeside samvirke.dk med underrubrikken:

”I de store byer er det rene grundvand ved at slippe op, og i hele landet findes der ofte rester af pesticider og andre uønskede stoffer i grundvandet. Ekspertter diskuterer nu, om det snart er nødvendigt at rense det vand, vi har prist for at være verdens reneste.”

Af artiklen fremgår følgende:

”Grundvandet er slet ikke så rent

Når du åbner vandhanen og tager et glas vand, drikker du noget af det reneste vand i verden. I mange år har vi med stolthed fortalt hinanden og omverdenen, »at i Danmark har vi verdens bedste og måske også reneste grundvand«, men noget tyder på, at vi snart skal nuancere den talemåde. For grundvandet er slet ikke så rent.

I de seneste år har man ofte kunnet læse i medierne, at en ny grundvandsboring er ramt af forurening med pesticider eller andre uønskede stoffer – og nogle gange endda i mængder, der kan være skadelige for menneskers sundhed. Det fik i 2019 Miljøstyrelsen til at sætte en massescreening i gang, hvor man grundigt undersøgte 263 vandboringer for 415 forskellige stoffer. I foråret kom resultatet: I hver femte boring blev der fundet pesticidrester eller stoffer, man ikke tidligere havde screenet for, men kun i ganske få boringer oversteg mængden af enkeltstoffer grænseværdien.

Undersøgelsen er ikke en stor bombe under Danmarks rene grundvand, mener [Professor 1], der er professor på Institut for Vand og Miljøteknologi ved DTU. Alligevel kan der være grund til bekymring:

»Det er tankevækkende, at vi igen og igen finder flere nye stoffer i grundvandet, så snart vi begynder at lede efter dem. Vi er også begyndt at se svampemidler og andre stoffer, vi ikke tidligere har fundet i grundvandet. Stoffer, som vi måske ikke helt kender helbredskonsekvensen af eller ikke ved, hvordan vi skal fjerne.«

Miljøstyrelsens store undersøgelse af Danmarks drikkevand tegner et billede, der er for rosenrødt, mener en noget mere bekymret [Seniorrådgiver 1], der er geologisk seniorrådgiver hos Danmarks Naturfredningsforening og tidligere har arbejdet mange år med overvågning af, hvordan pesticider nedbrydes og finder vej til grundvandet, hos GEUS, der er De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland. Tallene fra massescreeningen er kun et kort øjebliksbillede af, hvor mange steder man finder stoffer, der ikke tidligere er testet for. Hvis man i stedet medtager alle stoffer, både de nye stoffer og de stoffer, vandværkerne i årevis har undersøgt for, og så kigger på de samme boringer, har man fundet pesticider og rester af pesticider i mere end 77 procent af alle boringer gennem de seneste år:

»Grundvandet i Danmark er stærkt truet af pesticider og anden forurening. Vi har set en voldsom stigning i den del af grundvandet, der indeholder pesticider. Og i en fjerdedel af de boringer, hvor der findes pesticider, findes de over grænseværdien,« siger [Seniorrådgiver 1].

Svampemidler giver resistens og det kan blive svært at behandle dig, hvis du har en lungesygdom.

Listen over stoffer, der kan findes i grundvandet, er lang, og du kan støde på navne som desphenylchloridazon og glyfosat. Det sidste er Danmarks mest brugte sprøjtemiddel, Roundup. Nogle stoffer findes kun i få borer, mens andre findes flere og flere steder.

Selvom mange af de stoffer, der findes i grundvandet, indtil videre holder sig under grænseværdien, er det ikke nødvendigvis godt nok. Cocktaileffekten, når vi udsættes for flere forskellige kemiske stoffer samtidig, kan betyde, at eksponering for mange små doser af stoffer, der holder sig under grænseværdien, måske alligevel kan have en effekt.

I flere og flere vandboringer finder man nu spor af sprøjtemidler, der er blevet brugt til bekæmpelse af svampeangreb på afgrøder. En femtedel af de svampemidler, man finder i prøvetagninger, er azoler, der er blevet brugt til at stoppe svampeangreb på korn. [Seniorrådgiver 1] fra Danmarks Naturfredningsforening kalder udviklingen for bekymrende:

»Azolmidler er et af de mest brugte herhjemme, så vi står med en alvorlig situation, når vi finder rester af midlerne i grundvandet. Der er tale om et giftstof, som er mistænkt for at være hormonforstyrrende for mennesker.«

Udover at være mistænkt for at være hormonforstyrrende, har hollandske forskere dokumenteret, at brugen af azolmidler har været medvirkende til at gøre behandlingen af nogle luftvejsinfektioner besværlig. Forklaringen er måske lidt vanskelig: I naturen findes en svamp, der hedder *aspergillus fumigatus*. Vi indånder dagligt sporer fra *aspergillus fumigatus*, ligesom vi blandt andet indånder sporer fra andre svampe og pollen. For almindelige raske mennesker er det ikke farligt at indånde svampe-sporene, men hvis man har leukæmi eller andre kroniske lungesygdomme som cystisk fibrose, kan svampen give en infektion. De infektioner behandler man med et lægemiddel, der er baseret på azoler, men fordi azolstofferne findes i miljøet på grund af sprøjtemidlerne, har en del af *aspergillus*-svampene udviklet et forsvar mod azoler. Har en svamp først udviklet et forsvar mod azolstoffer, kan man ikke længere bruge azollægemidler til at behandle en svampeinfektion. Svampen er simpelthen blevet resistent. I 2018 blev der igangsat en landsdækkende undersøgelse for at se, hvor udbredt den resistente svamp er, forklarer [Professor 2], der er professor, overlæge og leder af svampelaboratoriet på SSI:

»6 procent af de patienter, vi har modtaget *aspergillus*-prøver fra, har resistens mod de traditionelle azollægemidler, vi bruger til behandling. De har altså fået en infektion fra en resistent svamp, og vi kan med sikkerhed spore halvdelen af de resistente svampe tilbage til naturen.«

I Holland og Belgien har man fundet endnu flere resistente *aspergillus* svampe end i Danmark. En af forklaringerne kan være, at azolmidler er særligt udbredte her, da man dypper tulipanløg i azolstoffer for at beskytte dem mod at mugne.

»Man har brugt azoler i landbruget i mere end 30 år. Efterhånden som de første midler ikke virkede, har man opfundet nye. Efterhånden kom landbrugets azoler mere og mere til at ligne de azoler, vi bruger i medicinsk behandling,« siger [Professor 2], der understreger, at almindelige, raske mennesker ikke skal frygte en infektion med *aspergillus*svampe, selvom vi indånder svampesporer hver dag. *Aspergillus* giver kun infektioner, hvis man i forvejen er lungesyg eller meget immunsvækket.

Fortidens synder - for drikkevandet vi pumper op i dag er gammelt

En del af de stoffer, vi finder i grundvandet ved målinger i dag, blev brugt på marker, på huse og i haver for mere end 30 år siden. En del af stofferne er blevet forbudt i dag, og andre har aldrig været tilladt, men findes alligevel i målinger af grundvandskvaliteten enkelte steder. Tit taler man om fortidens synder, for

det er jo mange år siden, at de pesticider, vi finder rester af i vandet, blev spredt på markerne. [Professor 1], professor på DTU, forklarer:

»Vandet er måske mellem 20 og 100 år gammelt, når det kommer ud af hanen hjemme hos forbrugerne. Derfor betyder det også, at de stoffer, vi bruger nu, vil man først kunne finde i grundvandet om måske 30 år. Historien har vist, at der altid er en risiko for, at stoffer ender i grundvandet.«

Glyfosat har de seneste år været omdiskuteret, fordi Verdenssundhedsorganisationen WHO mener, der kan være en risiko for, at det mest brugte sprøjtemiddel kan øge risikoen for kræft, mens andre eksperter ikke mener, at den risiko er påvist. En ting er dog sikkert: Siden man første gang begyndte at markedsføre glyfosat, der måske er mere kendt under navnet Roundup, har forskere og producenten slået på, at stoffet nedbrydes til uskadelige partikler i jorden.

»Stoffet skulle binde sig relativt hårdt til jorden og være relativt let nedbrydeligt. Det har producenten sagt i mange år, så det er lidt mærkeligt, at man nu begynder at finde glyfosat i flere og flere borer. Det kan tyde på, at glyfosat kan være et større problem end frygtet, og også at der er noget, vi ikke forstår endnu ved det sprøjtemiddel,« siger [Professor 1].

Storbyer mangler vand

Grundvandet findes overalt i Danmark, men ikke nødvendigvis der, hvor danskerne bor. Blandt andet skal man til borgerne i de store byer som København, Aarhus og Odense hente grundvandet længere væk, end man skal i mange andre områder af Danmark. Samtidig trækker man hårdere på drikkevandsressourcerne i de store byer, og det kan gøre det nødvendigt at finde nye drikkevandsmagasiner.

Det pres, der i nogle områder er på grundvandsressourcerne, betyder, at når der så findes forurening i grundvandet, bliver det sværere at sikre godt grundvand, fortæller [Seniorkonsulenten], der er seniorkonsulent hos DANVA, der er en sammenslutning af de kommunale vandforsyningsselskaber.

»Generelt har vi rimelig meget og rimelig godt grundvand i Danmark. Når vi ser forurening, kan vi stadig finde nye ressourcer, vi kan bruge i stedet. Men det snerper til – især på Sjælland, hvor trækket på de eksisterende grundvandsmagasiner er stort.«

Findes der forurening i en eksisterende grundvandsboring, er der forskellige måder at løse problemet på. Man kan blande vandet med uforurenat vand fra en naboboring, så mængden af uønskede stoffer kommer under grænseværdien. Alternativt kan man flytte en boring, men det er både dyrt og besværligt, fortæller [Direktøren], der er direktør for Danske Vandværker:

»Det tager tid, hvis man skal finde et potentielt godt drikkevandsmagasin. Man skal lave prøveboringer og andre undersøgelser, og det er en dyr proces.«

Vi beskytter ikke grundvandet der, hvor det dannes

Hidtil har man forsøgt at beskytte grundvandet med et forbud mod at bruge pesticider i op til 25 meters radius fra grundvandsboringen, men fra i år skal kommunerne lave en større indsats for at sikre det rene vand. Inden 2022 skal alle kommunerne have planer for, hvordan grundvandet og grundvandsboringerne i kommunen skal beskyttes, blandt andet skal kommunerne kortlægge jordbundsforholdene. Rundt om drikkevandsboringer findes der nemlig det, der kaldes tragteffekten: Fordi der pumpes vand op af undergrunden, suges vand naturligt hurtigere ned tæt på boringen, og det betyder, at pesticider hurtigere havner i grundvandet tæt på en boring. [Seniorkonsulenten] fortæller:

»Nogle kommuner har lavet frivillige aftaler med landmændene, der ejer jord tæt på vandboringerne, om, at de ikke længere må sprøjte deres marker med sprøjtemidler.«

Men grundvand dannes ikke kun der, hvor vandboringen findes, fortæller [Seniorrådgiver 2], der er seniorrådgiver i GEUS' afdeling for hydrologi:

»Langt det meste grundvand dannes uden for de boringsnære områder. De områder udgør kun en lille brøkdel af det opland til en vandboring, hvor grundvandet dannes, så skal man begrænse forureningen af grundvandet, kan man med fordel se på de store områder, hvor grundvandet dannes, og ikke kun de områder, hvor grundvandet pumpes op.«

[Seniorrådgiver 2] fortæller, at de boringsnære beskyttelsesområder i dag kun udgør omkring 0,5 procent af Danmarks areal, men at det areal, hvor det meste grundvand dannes, nærmere udgør måske 10 procent eller helt op til 20 procent af Danmarks areal.

»Vi bør overveje, om vi beskytter grundvandet tilstrækkeligt i dag,« siger [Seniorrådgiver 2].

Skal, skal ikke ... rense vandet

I Sydeuropa kan man mange steder ikke drikke vand fra hanen, uden det har en lille bismag af klor, som tilsættes for at rense vandet for bakterier – og i andre lande i verden frarådes det, at man bruger hanevandet til andet end bad, toiletskyl, tøj- og opvask. Selv i forhold til vores nabolande er det vand, vi får, når vi åbner vandhanen, unikt. I Sverige bruger man for eksempel overfladevand fra søer og elve, hvor man mange steder er nødt til at filtrere og ilte vandet gennem sand, rense vandet i kulfiltre, bestråle det med UV-lys og tilsætte klor, før det kan bruges af forbrugerne.

I Danmark skal vi, i takt med at vi finder flere og flere uønskede stoffer i grundvandet, i gang med at overveje, om vi vil rense vandet. Det gør man allerede ved nogle vandboringer, og man vil sagtens kunne gøre det flere steder, fortæller [Seniorkonsulenten] fra DANVA:

»Det er dyrt og ressourcekrævende at rense vandet, og de almindelige teknikker som kulfiltre tager kun nogle af de stoffer, vi finder i vandet.«

En anden mulighed er at bruge nanofiltrering til at filtrere grundvandet, men det er en meget dyr løsning, og samtidig mister man op til en fjerdedel af den mængde grundvand, man har pumpet op.

Hos GEUS undersøger [Professor 3], der er professor i mikrobielle oprensningsteknologier, hvordan man kan rense grundvand ved at bruge bakterier, der naturligt findes i de øverste jordlag, og som normalt ville fjerne en del af de uønskede stoffer, inden de bevæger sig med regndråberne ned gennem jordlagene til grundvandsmagasinerne:

»Vi forsøger at oprense bakterier, som man så kan tilsætte de sandfiltre, man i dag bruger på vandværkerne til at ilte vandet. De naturlige bakterier kan forhåbentlig være med til at fjerne pesticider fra drikkevandet. I dag kan man ikke gøre det, men vores tanke er, at man kan have et filter i en container, som man kan placere ved vandværket og så rense vandet, før det skal ud til forbrugerne.«

Planter man skov, beskytter man grundvandet

I Danmark er rensning af grundvandet kontroversielt. Nogle kalder det en glidebane, hvis vi skal i gang med at rense grundvand, for så vil vi have opgivet at beskytte vandet godt nok fra starten. Skal vi sikre grundvandet, skal vi blandt andet se på, hvordan forskellige stoffer godkendes i dag, lyder det fra [Seniorrådgiver 1] fra Danmarks Naturfredningsforening:

»En del af de svampemidler, der findes i vandet i dag, kommer fra træbeskyttelsesmidler. Træbeskyttelse er slet ikke reguleret på samme måde som pesticider. Samtidig skal Miljøstyrelsen være bedre og mere

konsekvente. Når de i dag opdager et problem, så bliver der kun lavet små reguleringer, såsom hvornår på året man må bruge forskellige sprøjtegifte. Der skal man være anderledes konsekvent i fremtiden.«

En af de ting, kommunerne gør, når de skal beskytte de boringsnære områder, er at plante skov. Skov forhindrer landbrug, og man bruger ikke sprøjtemidler på samme måde i skovene. Derfor peger Danske Vandværker også på skovrejsning som en måde at beskytte vandet på:

»Folketinget kunne lade den nye skovfond være med til at betale udgiften til skov ved drikkevandsområder, eller man kunne lave en særlig pulje. Skov er jo en dobbelt gevinst. Man gavner jo også CO2-regnskabet, når man planter skov.«

[Seniorrådgiver 1] mener, at økologi i dag er den eneste holdbare løsning, hvis man vil undgå giftige stoffer i grundvandet:

»Vi skal som forbrugere købe flere økologiske produkter, hvis vi vil undgå forurening af grundvandet. Økologi tillader nemlig ikke pesticider. Men det er ikke forbrugerne, der skal klare det her. Det er politikerne. Det batter kun, hvis politikerne laver regler for, hvilke stoffer vi vil acceptere. Hvis man gerne vil undgå gift i grundvandet, så ser jeg kun én løsning – og det er at lade være med at bruge gift ved at have et rent og økologisk landbrug.«

Til artiklen er der indsat to faktabokse med følgende indhold:

”HVAD ER DER I VANDET?

Massescreeningen af det danske grundvand, der blev sat i gang i 2019, skulle skabe et overblik over, hvilke af 415 udvalgte stoffer der findes i grundvandet. Normalt screener et vandværk kun for 40 stoffer. I massescreeningen blev der fundet 33 forskellige uønskede stoffer. Stofferne var i hver femte boring. I 3 procent af borerne blev der fundet stoffer i mængder, der oversteg grænseværdierne. ”

Og:

”170 PESTICIDER

er i dag godkendt til brug på de danske marker. Siden man i 1950’erne for alvor begyndte at bruge pesticider, har der været godkendt 600 forskellige pesticider i Danmark. ”

Landbrug & Fødevarers klage er modtaget i Pressenævnet den 22. september 2020.

2 Parternes synspunkter

2.1 Landbrug & Fødevarers synspunkter

God Presseskik

Korrekt information og kildekritik

Landbrug & Fødevarer har anført, at den faktaboks, der findes på forsiden af Samvirke indeholder ukorrekt information. Af faktaboksen fremgår det, at: ”77 % af alle danske vandboringer indeholder rester af pesticider. ”

Intet sted forekommer kilden til påstanden, men Samvirke har direkte over for Landbrug & Fødevarer oplyst, at tallet er fremkommet ved en beregning, hvor man sammenholder en massescreening foretaget af Miljøstyrelsen med data fra GEUS' (De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland, *Pressenævnet*) database, Jupiter.

I de 263 borer, der indgik i Miljøstyrelsens massescreening for pesticider, er 248 af disse borer monitoringsboringer og ikke vandboringer. Monitoringsboringer anvendes kun til at monitorere tilstanden af grundvandet og bruges ikke til vandindvinding. Disse er generelt tættere på jordoverfladen end vandboringer, og derfor vil man alt andet lige finde flere stoffer i monitoringsboringer end i de vandboringer, som benyttes til at hente drikkevand.

Således er det faktisk forkert, at der er fund i "vandboringer". Med den visuelle henvisning til glasset med drikkevand, er det således åbenlyst forkert.

Der findes i Danmark over 6.000 vandværksboringer, og alene af den grund er påstanden ligeledes forkert, når det hævdes, der er tale om en andel af "alle" danske vandboringer.

Landbrug & Fødevarer har i forlængelse heraf anført, at beregningsmodellen for at nå tallet 77 % er stærkt vildledende. Der er tale om sammenblanding af resultater fra en "punktmåling" i massescreeningen med en sammentælling fra en historisk database, hvor også ældre fund, der ikke længere eksisterer, medtælles. På den måde skabes et kunstigt højt tal, som ikke kan findes på et givent tidspunkt. Således er det faktisk forkert, at man i 77 % af vandboringerne på et givent tidspunkt kan finde rester af pesticider.

Landbrug & Fødevarer har anført, at der er tale om en tendentiøs udvælgelse og brug af kilder, der fører til ensidige og fejlbehæftede pointer i den påklagede artikel. Dertil kommer manglende alsidighed i kildevalg.

Faktaboksen på forsiden af Samvirke illustrerer det tendentiøse valg af kilder, idet den anvendte beregningsmetode kun findes i et notat udarbejdet af [Seniorrådgiver 1] til brug for borgerforslaget om forbud mod Roundup. [Seniorrådgiver 1] indgår som kilde i artiklen og er ansat i en interesseorganisation med klare synspunkter på netop dette område. Samvirke har deklareret dette for læserne, men det er ikke deklareret for læserne, at [Seniorrådgiver 1] med notatet også har været aktiv i forbindelse med den politiske behandling af netop dette spørgsmål. De forkerte påstande stammer således fra et notat med et klart politisk sigte.

Landbrug & Fødevarer har anført, at der er tale om en tendentiøs vægtning af kilder, når Samvirke skriver følgende om stoffet "glyfosat": *"Glyfosat har de seneste år været omdiskuteret, fordi verdenssundhedsorganisationen WHO mener, der kan være risiko for, at det mest brugte sprøjtemiddel kan øge risikoen for kræft, mens andre eksperter ikke mener, at den risiko er påvist."*

WHO, som er den kritiske part, navngives som en ekspertkilde, der har hævdet, at glyfosat er kræftfremkaldende. Det modsatte synspunkt, at glyfosat ikke er kræftfremkaldende, tilskrives således "andre eksperter" uden at angive hvilke kilder, der er tale om. Dette er tegn på det ensidige kildefokus – særligt når disse "andre eksperter" er såvel de danske miljømyndigheder som den europæiske autoritet på området, EFSA.

Hertil kommer, at WHO's undersøgelse omhandler både glyfosat og produkter med glyfosat. Samvirke bør have været bekendt med forskellen herpå, idet en del af den store kritik af WHO's undersøgelse omhandler netop denne forskel.

Koblingen af den faktuelle fejl samt beskrivelsen af kilder giver et fordrejet billede af fakta for læseren.

Overskriften og rubrikkens dækning

Landbrug & Fødevarer har anført, at overskriften *"Snart kan det være slut med at drikke vand fra hanen"*, som fremgår af forsiden på Samvirke, er uden dækning. Overskriften henviser til den påklagede artikel, som har overskriften *"Vil Danmark løbe tør for det rene vand?"*

Landbrug & Fødevarer har anført, at der intet sted i artiklen findes belæg for overskriften, ligesom der ikke nævnes kilder, der fremfører et scenarie, hvor det er slut med at drikke vand fra hanen. Én af artiklens hovedkilder, [Professor 1], professor ved DTU, har efterfølgende i "Effektivt Landbrug" den 26. august 2020 betegnet formuleringen som *"noget forbandet sludder"*.

Underrubrikken rummer yderligere to sætninger: *"I de store byer er drikkevandet ved at slippe op, og i hele landet findes der ofte rester af pesticider og andre uønskede stoffer i grundvandet. Snart kan det blive nødvendigt at rense det vand, vi har omtalt som verdens reneste."*

Den første del af underrubrikken er ligeledes uden belæg, idet der ikke findes et scenarie, hvor drikkevandet i de store byer er ved at slippe op. Artiklen skaber belæg for en påstand om, at der kan forekomme et scenarie, hvor det bliver nødvendigt at rense drikkevandet, før det kommer ud i hannerne.

2.2 Samvirkes synspunkter

God Presseskik

Om den påklagede artikels baggrund har Samvirke anført, at september-udgaven indeholder en række artikler om grundvand. På forsiden af bladet henvises til artiklerne under rubrikken: *"Snart kan det være slut med at drikke vand fra hanen"*. Inde i bladet har baggrundshistorien rubrikken: *"Vil Danmark løbe tør for det rene vand?"*

Samvirke har oplyst, at Landbrug og Fødevarer forud for klagen til Pressenævnet klagede direkte til Samvirke.

Artiklen er tænkt som en baggrundshistorie, der ved hjælp af nutidige interviews med relevante eksperter skal skabe et overblik over viden om danskernes grundvand. Artiklerne samler, uddyber og nuancerer kendt viden, der tidligere har været offentliggjort i andre medier. Artiklen handler i øvrigt ikke om landbrug men om grundvand.

Samvirke har pointeret, at Samvirke som en del af processen forud for artiklens udgivelse har sendt hele artiklen til orientering og godkendelse hos samtlige kilder, hvoraf tre af kilderne er forskere, der beskæftiger sig med grundvand, hydrologi og geologi, andre to er fra vandværksorganisationer. Kilderne

har haft mulighed for at se hinandens citater og svar. Ingen har reageret på andre kilders citater som indeholdende faktuelle fejl.

Korrekt information og kildekritik

For så vidt angår faktaboksen på forsiden, hvoraf det fremgår, at *"77% af de danske vandboringer indeholder rester af pesticider"*, har Samvirke oplyst, at forklaring på, hvordan man udregner de 77%, er lidt teknisk, men det gør ikke tallet mindre korrekt.

Som forklaring på udregningen har Samvirke oplyst følgende:

I begyndelsen af 2020 offentliggjorde Miljøstyrelsen en massescreening af det danske grundvand. Formålet med undersøgelsen var at få et billede af forekomsten af stoffer, man ikke tidligere havde undersøgt grundvandet for. Man udvalgte derfor 263 repræsentative boringer, som blev testet for 415 forskellige stoffer, herunder en række forskellige pesticider, man ikke tidligere havde undersøgt forekomsten af i grundvandet. Miljø- og Fødevareministeriet har selv kaldt massescreeningen for "et grundigt serviceeftersyn", og flere steder omtales konklusionerne for undersøgelsen af de 263 udvalgte boringer som et billede på grundvandets tilstand.

Det er vigtigt at være opmærksom på, hvordan det danske grundvand testes: En grundvandsboring skal med fem års mellemrum have målt indholdet af en række forskellige pesticider og andre stoffer.

Når Samvirke kommer frem til 77% af alle boringer indeholder rester af pesticider, er det først og fremmest vigtigt at bemærke, at det gælder alle fund, også fund under de tilladte grænseværdier. Desuden har Samvirke samlet målinger fra alle de prøver, der er foretaget gennem de forgangne fem år, kombineret med fundene i massescreeningen. Prøverne fra de seneste fem år er hentet fra den officielle kilde, nemlig GEUS' Jupiter-database.

Når man sammenlægger resultaterne fra massescreeningen med resultaterne for forekomsten af pesticider i de samme boringer, og når man trækker tal fra Jupiter-databasen, kan man se, at der er fundet pesticider eller rester af pesticider i 77% af boringerne.

Det er korrekt, at en stor del af boringerne i massescreeningen ikke er drikkevandsboringer men det, man kalder monitoreringsboringer. I monitoreringsboringer borer man ikke så dybt som grundvandsboringerne, men man borer ned i et niveau for at måle de stoffer, der er på vej ned i grundvandet. Man har altså to typer prøver: Prøver taget direkte i grundvandet, og prøver taget fra vand, der er på vej ned i grundvandsmagasinet.

Ved at kombinere massescreeningen med de prøver, der er udtaget de seneste fem år, får man – efter Samvirkes vurdering – altså det mest klare billede af grundvandets tilstand. Man måler nemlig på fund i grundvandsboringer og fund i det vand, som er på vej til grundvandet – og som kommer fra boringer, som Miljøstyrelsen bruger til at tegne et billede af det danske grundvands tilstand.

I forhold til valg af oplysninger og kilder har Samvirke anført, at det er korrekt, at opgørelsen, der kommer frem til 77%, er opgjort af [Seniorrådgiver 1]. Det er også korrekt, at [Seniorrådgiver 1] er ansat i Danmarks Naturfredningsforening, og at tallet har været brugt i et borgerforslag mod Roundup.

Samvirke har i den forbindelse anført, at den anvendte metode giver et mere retvisende billede, end hvis man alene bruger massescreeningen (der for eksempel ikke medtager stoffer, man normalt tester for) eller alene bruger de årlige stikprøver, hvor resultaterne sendes til Jupiter-databasen (hvor man også kun tester for nogle stoffer).

Landbrug & Fødevarer udvælger kun dele af fakta: [Seniorrådgiver 1] har i mange år været ansat hos GEUS og været en af foregangsmændene i at finde en metode, der kan måle grundvandsforurening i Danmark. Det præsenteres også tydeligt for læserne i artiklen. [Seniorrådgiver 1] er altså en af de mest vidende personer i Danmark, når det gælder monitorering af forurening i grundvandet. Derfor kan man – uanset hans ansættelsessted – stole på de beregninger, han laver. Alligevel har Samvirke som almindelig god kildekritik forelagt tallet, notatet og beregningerne for artiklens andre kilder og spurgt ind til, om tallet på 77% var retvisende. Ingen har anfægtet tallet på 77%.

Til at støtte Samvirkes påstand om, at tallet er korrekt, har Samvirke henvist til, at tallet for fund af pesticider i 77% af borerne blandt andet også er omtalt i artiklen *"Professor: Voldsomt og unødvendigt pesticidforbrug har sendt os ud i en grundvandskrise"*, der blev bragt den 18. september 2020 i Mandag Morgen.

Samvirke har desuden - for at give læserne et nuanceret billede - oplyst i teksten, hvordan man er kommet frem til tallet på 77%, og Samvirke har desuden i en faktaboks på side 24 angivet resultatet fra massescreeningen isoleret set. Dette for grundigt at forklare, hvordan Samvirke er kommet frem til tallet.

For så vidt angår [Seniorrådgiver 1]s habilitet har Samvirke anført, at det i artiklen klart og tydeligt er deklareret, hvad [Seniorrådgiver 1]s ansættelsesforhold er, og at Samvirke har forelagt notatet for andre kilder, der har bekræftet, at man kan læse det således, som det fremlægges i Samvirke.

Samvirke er ikke tendentiøs og har heller ikke givet et ukorrekt billede af fundet af pesticider i grundvandet. Samvirke har grundigt præsenteret alle kilders tilhørsforhold og kontrolleret faktuelle oplysninger ved at forelægge dem til flere og andre kilder – netop for at sikre validiteten i alle oplysninger, hvad enten de stammer fra et politisk notat eller en embedsmand citeres for faktuelle oplysninger.

For så vidt angår glyfosat har Samvirke oplyst, at det er det mest brugte sprøjtemiddel i Danmark. Stoffet er kun godkendt på dispensation i fem år frem til 2022 i modsætning til tidligere, hvor man har givet dispensationer til brug i 10-15 år ad gangen. Op til beslutningen var der mange diskussioner både blandt politikere, forskere og myndigheder om sikkerheden ved sprøjtemidlet: WHO's kræftpanel har fremført, at glyfosat potentielt kan øge risikoen for visse typer af kræft, mens EFSA har fremført, at glyfosat ikke har de påståede, utilsigtede virkninger. Det er korrekt, at to vægtige myndigheder som WHO og EFSA er uenige, og det er en svær diskussion med mange nuancer, og hvor man kunne dykke ned i mange detaljer vedrørende de forskellige rapporter, der ligger til grund for beslutningen om at give dispensation til brug af stoffet i yderligere fem år.

Landbrug & Fødevarer har anfægtet, at WHO, som er den kritiske part, navngives som en

ekspertkilde, der har hævdet, at glyfosat er kræftfremkaldende. Det modsatte synspunkt, at glyfosat ikke er kræftfremkaldende, tilskrives således "andre eksperter" unavngivent, og kalder det ensidigt kildefokus

– og henviser til, at ”andre eksperter” er såvel de danske miljømyndigheder som den europæiske autoritet på området, EFSA.

Samvirke har hertil anført, at Landbrug & Fødevarer forholder sig subjektivt til, om en formulering er værdiladet eller ej.

Da artiklen handler om en række potentielle risici for Danmarks grundvand og ikke om uenigheden i de forskellige rapporter, der ligger til grund for sikkerhedsvurderingen af glyfosat, har Samvirke valgt kort at opsummere med sætningen:

”Glyfosat har de seneste år været omdiskuteret, fordi verdenssundhedsorganisationen WHO mener, der kan være risiko for, at det mest brugte sprøjtemiddel kan øge risikoen for kræft, mens andre eksperter ikke mener, at den risiko er påvist. ”

Dette er et journalistisk valg, og Samvirke har afvist, at det er et tegn på ensidigt kildefokus, når WHO nævnes, mens EFSA ikke nævnes. Tværtimod er begge synspunkter på glyfosats farlighed ligeligt repræsenteret og ligeligt vægtet i sætningen.

For så vidt angår forskellen på glyfosat og produkter med glyfosat har Samvirke oplyst, at Samvirke er opmærksom på denne forskel. Samvirke har spurgt ind til brug, virkning og risiko – og ingen af de eksperter, Samvirke har talt med, har vægtet forskellen mellem ren glyfosat eller opblandet glyfosat i forhold til risiko og forklaring til den almindelige borger. Samvirke har derfor ikke fremhævet denne forskel. Det er et journalistisk valg ikke at fremhæve denne forskel, når den ikke gør en forskel for den almindelige forbruger.

Overskriftens og rubrikkens dækning

Samvirke har afvist, at der ikke er dækning for rubrik og underrubrik på forsiden af bladet, og har oplyst, at det er vigtigt, at de to elementer læses samlet for at få det fulde, dækkende indtryk af, hvad artiklen handler om. Som læser kan man finde uddybende argumenter i artiklens brødtekst.

Rubrikken er spekulativ, ligesom så mange andre rubrikker i det danske mediebillede er hver eneste dag. Artiklens formål er at give et overblik over en række mulige trusler og scenarier for grundvandet, og læser man hele artiklen, vil man se, at der er ført bevis for de to sætninger, der blandt andet klages over.

Om sætningen: *”I de store byer er drikkevandet ved at slippe op”* har Samvirke anført følgende: I artiklen fortæller [Seniorkonsulenten], der er seniorkonsulent hos DANVA, der er en sammenslutning af de kommunale vandforsyningsselskaber:

”Generelt har vi rimelig meget og rimelig godt grundvand i Danmark. Når vi ser forurening, kan vi stadig finde nye ressourcer, vi kan bruge i stedet. Men det snerper til – især på Sjælland, hvor trækket på de eksisterende grundvandsmagasiner er stort. ”

Samvirke har videre oplyst, at der er andre kilder, der bakker denne påstand op, hvilket fremgår af GEUS’ hjemmeside, men også direkte af den påklagede artikel, hvor [Professor 1], der er professor på Institut for

Vand og Miljøteknologi ved DTU og [Seniorrådgiver 1] fra Danmarks Naturfredningsforening, der begge omtaler udviklingen som bekymrende.

For så vidt angår påstanden om fundet af flere sprøjtemidler og uønskede stoffer end tidligere, har Samvirke anført, at dette ikke kun omtales i Samvirke, men også i andre medier.

I forhold til rensning af grundvandet fremgår det af den påklagede artikel, hvordan GEUS-professor [Professor 3] fortæller om rensning af grundvand med bakterier, og han er dermed også med til at føre bevis for det scenarie, som forsiden henviser til.

Rensning af grundvand er i øvrigt ikke nyt: I en rapport fra det Økonomiske Råd kan man blandt andet læse, at man på Frederiksberg Vandværk renser alt vand med aktivt kul.

Samvirke har på den baggrund afvist klagen, og anført, at der er belæg for at skrive, at der kan forekomme et scenarie, hvor det er nødvendigt at rense grundvandet. Rensning sker allerede.

Hvis man læser hele artiklen, fremgår det, at der nok skal være vand nok til de store byer, hvis vi sørger for at passe på det grundvand, vi har, og at vi enten renser eller opblander, hvis vi finder forurening i de borer, der forsyner de store byer, men at situationen for vandforsyningen til de store byer er presset.

3 Pressenævnets begrundelse og afgørelse:

I sagens behandling har følgende nævnsmedlemmer deltaget:

Anne Louise Bormann, Mads Sandemann, Ulrik Holmstrup og John Meinert Jacobsen.

Retlig interesse

Det følger af medieansvarslovens § 43, stk. 2, nr. 2, at formanden kan afvise klager fra personer, virksomheder m.v., der er uden retlig interesse i det påklagede forhold.

Retlig interesse for at klage til Pressenævnet indebærer, at man som person, virksomhed, organisation eller lignende skal være omtalt, afbildet eller på anden måde identificeret i mediet. Det er ikke tilstrækkeligt blot at have interesse i det emne, der er behandlet.

Af forarbejderne til lovens § 43, stk. 2, fremgår, at såfremt en klage er indgivet af en person eller virksomhed mv., som ikke selv er forurettet, kan nævnet optage klagen til behandling på grund af forholdets almene interesse.

Landbrug & Fødevarer eller organisationens medlemmer er ikke selv omtalt eller afbildet i den påklagede artikel, som indeholder generel omtale af drikkevand og kvaliteten heraf. I artiklen nævnes landbrugets brug af sprøjtemidler som en mulig forklaring på udfordringerne med drikkevandskvaliteten. Landbrug & Fødevarer repræsenterer som erhvervsorganisation for landbruget, fødevare- og agroindustrien en stor del af fødevareklyngen med 189.000 direkte og indirekte beskæftigede. På denne baggrund og henset til den

samfundsmæssige interesse i den konkrete omtale finder Pressenævnet grundlag for at behandle klagen i forhold til dem. Sagen realitetsbehandles herefter.

God presseskik

Korrekt information og kildekritik

Landbrug & Fødevarer har klaget over, at artiklen indeholder ukorrekt information samt over Samvirkes brug af kilder.

Det følger af de vejledende regler for god presseskik, at det er mediernes opgave at bringe korrekt og hurtig information. Kritik bør udvises over for nyhedskilderne, i særdeleshed når disses udsagn kan være farvet af personlig interesse eller skadevoldende hensigt, jf. punkterne A. 2, jf. de vejledende regler for god presseskik punkterne A. 1 og A. 2.

-Fund af pesticider i vandboringer

Landbrug & Fødevarer har klaget over, at det ikke er korrekt, når Samvirke skriver, at der er pesticider eller rester af pesticider i mere end 77% af alle vandboringer. Landbrug & Fødevarer har desuden anført, at der skal sondres mellem drikkevandboringer og andre vandboringer, samt at den anvendte beregningsmetode er vildledende.

Af artiklen fremgår blandt andet følgende:

»Det er tankevækkende, at vi igen og igen finder flere nye stoffer i grundvandet, så snart vi begynder at lede efter dem. Vi er også begyndt at se svampemidler og andre stoffer, vi ikke tidligere har fundet i grundvandet. Stoffer, som vi måske ikke helt kender helbredskonsekvensen af eller ikke ved, hvordan vi skal fjerne.«

Miljøstyrelsens store undersøgelse af Danmarks drikkevand tegner et billede, der er for rosenrødt, mener en noget mere bekymret [Seniorrådgiver 1], der er geologisk seniorrådgiver hos Danmarks Naturfredningsforening og tidligere har arbejdet mange år med overvågning af, hvordan pesticider nedbrydes og finder vej til grundvandet, hos GEUS, der er De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland. Tallene fra massescreeningen er kun et kort øjebliksbillede af, hvor mange steder man finder stoffer, der ikke tidligere er testet for. Hvis man i stedet medtager alle stoffer, både de nye stoffer og de stoffer, vandværkerne i årevis har undersøgt for, og så kigger på de samme boringer, har man fundet pesticider og rester af pesticider i mere end 77 procent af alle boringer gennem de seneste år:

»Grundvandet i Danmark er stærkt truet af pesticider og anden forurening. Vi har set en voldsom stigning i den del af grundvandet, der indeholder pesticider. Og i en fjerdedel af de boringer, hvor der findes pesticider, findes de over grænseværdien,« siger [Seniorrådgiver 1].

Det er bestridt, hvorvidt det er korrekt, at der er pesticider eller rester af pesticider i mere end 77% procent af alle vandboringer. Som sagen foreligger oplyst for Pressenævnet, er det ikke muligt for nævnet at tage stilling til, hvorvidt udsagnet er korrekt. For så vidt angår den del af klagepunktet, der omhandler at der ikke sondres mellem drikkevandsboringer og andre vandboringer, bemærker Pressenævnet dog,

at nævnet ikke finder betegnelsen "vandboringer" misvisende, idet betegnelsen netop rummer både drikkevandboringer og andre boringer. Nævnet udtaler ikke kritik.

- Glyfosat

Landbrug & Fødevarer har anført, at det ikke er korrekt, når Samvirke skriver, at WHO's undersøgelse omhandler fund af glyfosat, idet WHO's undersøgelse også omhandler opblandet glyfosat.

Af artiklen fremgår blandt andet følgende:

"Glyfosat har de seneste år været omdiskuteret, fordi Verdenssundhedsorganisationen WHO mener, der kan være en risiko for, at det mest brugte sprøjtemiddel kan øge risikoen for kræft, mens andre eksperter ikke mener, at den risiko er påvist. En ting er dog sikkert: Siden man første gang begyndte at markedsføre glyfosat, der måske er mere kendt under navnet Roundup, har forskere og producenten slået på, at stoffet nedbrydes til uskadelige partikler i jorden."

Det er ubestridt, at WHO's undersøgelse om glyfosat omhandler brugen af både glyfosat og opblandet glyfosat.

På den baggrund finder Pressenævnet ikke anledning til at udtale kritik af formuleringen, og har i den forbindelse lagt vægt på, at Samvirke ved at bruge den anvendte formulering ikke har gengivet WHO's undersøgelse på en sådan måde, at der er tale om ukorrekte oplysninger.

-Kildekritik

Landbrug & Fødevarer har klaget over, at Samvirkes brug af kilder er ensidig og tendentios, herunder særligt om brugen af [Seniorrådgiver 1] som kilde.

I forhold til Samvirkes kildevalg finder Pressenævnet, at Samvirkes valg af kilde giver Samvirke anledning til at være særligt opmærksom på at kontrollere grundlaget og rigtigheden af kildens oplysninger, da kilden kunne være farvet af personlig interesse.

Det fremgår imidlertid klart af artiklen, hvem kilden er, og at han er ansat ved Danmarks Naturfredningsforening og tidligere har arbejdet hos GEUS, der er De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland, og at hans udtalelser derved kan være farvet af personlig interesse. Nævnet finder derfor ikke grundlag for at kritisere, at [Seniorrådgiver 1] medvirker i artiklen, idet det samtidig bemærkes, at [Seniorrådgiver 1]'s udsagn i artiklen fremstår som kildens subjektive vurdering af de undersøgelser, der er foretaget af drikkevandet. Nævnet finder på denne baggrund ikke - og heller ikke i øvrigt - grundlag for at kritisere Samvirkes kildevalg.

Overskriften og underrubrikkens dækning

Landbrug & Fødevarer har klaget over, at der ikke er dækning for underrubrikken og forsidehenvisningen med overskriften: "*Snart kan det være slut med at drikke vand fra hanen*".

Det følger af de vejledende regler for god presseskik, at overskrifter og underrubrikker skal i form og indhold have dækning i den pågældende artikel, jf. punkt A. 6.

Pressenævnet bemærker generelt, at redaktøren i overensstemmelse med det almindelige princip om redaktørens ret til at redigere mediet som udgangspunkt er berettiget til at beslutte, hvad man vil bringe i mediet. Det vil sige, at det ligger inden for grænserne af redaktørens redigeringsret at undlade at omtale forhold, der for en af parterne eller andre forekommer centrale, ligesom det er op til redaktøren at vælge og fravælge materiale og kilder, så længe de indholdsmæssige krav til den bragte information iagttages. Det bemærkes dog generelt, at et medie (redaktøren) på baggrund af sin egen eller sine medarbejderes adfærd kan have forpligtet sig til at bringe en given omtale.

Af underrubrikken fremgår følgende:

”I de store byer er drikkevandet ved at slippe op, og i hele landet findes der ofte rester af pesticider og andre uønskede stoffer i grundvandet. Snart kan det blive nødvendigt at rense det vand, vi har omtalt som verdens reneste. Side 22”

Øverst i højre hjørne fremgår følgende:

”77% af alle danske vandboringer indeholder rester af pesticider. ”

Af artiklen, som forsideteksten henviser til, fremgår blandt andet følgende:

”Hvis man i stedet medtager alle stoffer, både de nye stoffer og de stoffer, vandværkerne i årevis har undersøgt for, og så kigger på de samme boringer, har man fundet pesticider og rester af pesticider i mere end 77 procent af alle boringer gennem de seneste år:

»Grundvandet i Danmark er stærkt truet af pesticider og anden forurening. Vi har set en voldsom stigning i den del af grundvandet, der indeholder pesticider. Og i en fjerdedel af de boringer, hvor der findes pesticider, findes de over grænseværdien,« siger [Seniorrådgiver 1].

[...]

Storbyer mangler vand

Grundvandet findes overalt i Danmark, men ikke nødvendigvis der, hvor danskerne bor. Blandt andet skal man til borgerne i de store byer som København, Aarhus og Odense hente grundvandet længere væk, end man skal i mange andre områder af Danmark. Samtidig trækker man hårdere på drikkevandsressourcerne i de store byer, og det kan gøre det nødvendigt at finde nye drikkevandsmagasiner.

Det pres, der i nogle områder er på grundvandsressourcerne, betyder, at når der så findes forurening i grundvandet, bliver det sværere at sikre godt grundvand, fortæller [Seniorkonsulenten], der er seniorkonsulent hos DANVA, der er en sammenslutning af de kommunale vandforsyningsselskaber.

»Generelt har vi rimelig meget og rimelig godt grundvand i Danmark. Når vi ser forurening, kan vi stadig finde nye ressourcer, vi kan bruge i stedet. Men det snerper til – især på Sjælland, hvor trækket på de eksisterende grundvandsmagasiner er størst [...]

I Danmark skal vi, i takt med at vi finder flere og flere uønskede stoffer i grundvandet, i gang med at overveje, om vi vil rense vandet. Det gør man allerede ved nogle vandboringer, og man vil sagtens kunne gøre det flere steder, fortæller [Seniorkonsulenten] fra DANVA [...]”.

Pressenævnet finder, at forsidens overskrift *”Snart kan det være slut med at drikke vand fra hanen”* fremstår som udtryk for mediets vurdering af en mulig konsekvens af det pres, der er på drikkevandsressourcerne, og som til dels skyldes kvaliteten af drikkevandet, og som er beskrevet af artiklens kilder. Nævnet finder derfor, at overskriften har tilstrækkelig dækning i artiklens brødtekst, som nærmere beskriver drikkevandets tilstand. Nævnet har ved sin vurdering lagt vægt på, at artiklen angår et emne af betydelig offentlig interesse, og at overskriften ikke indeholder kritik af enkeltpersoner eller virksomheder.

Uanset, at overskriften kan fremstå upræcis, fremgår de rette forhold af underrubrik samt artiklen, og nævnet finder på den baggrund ikke tilstrækkelig anledning til at udtale kritik af overskriftens formulering.

Pressenævnet finder på baggrund af artiklens indhold, at der er dækning for underrubrikken samt citatet. Nævnet har lagt vægt på, at artiklens kilder understøtter de påklagede udsagn i forsidens underrubrik samt at citatet om *”77% af alle vandboringer”* går igen i artiklen.

Afgjort den 9. marts 2021